

УДК 658.511+658.8:637.1:338.439.5.024 (477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2019.56.0.3027>

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ПАРТНЕРСТВА ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОКОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Н. Струк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: nstruk@econom.lnu.edu.ua*

Проаналізовано тенденції розвитку ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів України, що дало змогу виокремити перспективи покращення його стану. Комплексний аналіз здійснено з урахуванням особливостей розвитку сільського господарства, зокрема тваринництва, переробної промисловості, стану споживчого ринку. Автором доведено, що лише за умов спільних зусиль держави, виробників та переробників молока, як повноцінних ділових партнерів на ринку, український ринок молока й молокопродуктів у перспективі може стати підґрунтям для розвитку прибуткового бізнесу як всередині країни, так і з виходом на європейські чи інші ринки.

Ключові слова: *аналіз, ділове партнерство підприємств, молоко, молокопродукти, ринок, розвиток, тенденції, якість молока.*

Виробництво та переробка молока історично сформувалися на території України і мають значні конкурентні переваги, порівняно з іншими видами діяльності. Ринок молока та молокопродуктів є частиною агропромислового сектору економіки, де простежуємо відсутність стратегічного плану розвитку та неоднозначні дії навколо відкриття ринку землі. За підсумками 2018 року, за обсягом виробництва молока, Україна посідає 18 місце у світі. Хоча й за оцінками експертів Світового банку, з наявними ресурсами, потенціалом та за умов активного розвитку, Україна може увійти в ТОП-10 світових виробників молока та молокопродуктів [1]. Попри зазначене, українське виробництво молока та молокопродуктів у 2019 р. демонструє спадні тенденції. Так, загальна чисельність поголів'я зменшилася до 1,91 млн, суттєво зменшилася кількість дійного поголів'я, – за вісім місяців 2019 р. на 22,9 тис. голів. Через що переробні підприємства недоотримали близько 170 тис. т. молока [1]. Саме тому є потреба у детальному розкритті стану, тенденцій і проблем розвитку українського ринку молока та молокопродуктів, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Стан, тенденції та перспективи розвитку українського ринку молока й молокопродуктів досліджують багато науковців. З-поміж них: Дзюрах Ю. М. [41], Єфісько Ю. Ю. [2], Керанчук Т. Л. [3], Кернасюк Ю. В. [4], Павлоцька Т. П. [5], Степанчук С. О. [2], Стеценко О. Д. [6], Тивончук С. В. [5], Тивончук Я. О. [5], Тюха І. В. [6], Федулова І. В. [7]. Васильчак С. В. репрезентує напрацювання щодо особливостей функціонування ринку молока та молокопродуктів [8]. Зубченко В. В.

© Н. Струк, 2019

акцентує увагу на якості молока, як основному чиннику забезпечення конкурентоспроможності молокопродуктів [9]. Пошук напрямів підвищення ефективності діяльності молокопереробних підприємств здійснюють Белінська Н. [10], Джеджула В. В. [11], Дзюбо М. Ю. [11], Єпіфанова І. Ю. [11], Лесько О. [10]. Проблематику формування цін на ринку молока вивчають Мостенська Т. Л. і Сичевський М. П. [12]. Попри наявність значної кількості напрацювань вчених, розвиток ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів залежить від багатьох чинників, тому й потребує більш детального їх дослідження.

Відтак, нашою метою є проаналізувати тенденції розвитку ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів України, що дасть змогу виокремити перспективи покращення його стану.

Такий аналіз доцільно здійснювати комплексно, з урахуванням особливостей розвитку сільського господарства (зокрема тваринництва), переробної промисловості, стану споживчого ринку тощо. Адже згідно з даними Державної служби статистики України (Держстату), у 2017 р. виробництво молока усіх видів у нашій державі становило 9,5 % валового виробництва сільськогосподарської продукції [13]. Зауважимо, що мова йде про виробництво сирого (необробленого) молока, тлумачення якого наведено у законі України “Про молоко та молочні продукти” [14]. Згаданий законодавчий акт містить також розлоге трактування понять “молочна сировина” і “молочні продукти”. Загалом за останні дев’ятнадцять років виробництво молока зменшилося на 6,9 млн т. Молоко в Україні виробляють сільськогосподарські підприємства та господарства населення. У 2017 р. вироблено 10,3 млн т молока, причому 26,8 % – сільськогосподарськими підприємствами і 73,24 % – господарствами населення (табл. 1). Поступове зменшення питомої ваги виробництва молока в економіці супроводжується зменшенням фактичних обсягів його виробництва у натуральних одиницях вимірювання.

Як бачимо, основними виробниками сирого молока є господарства населення. Третина вітчизняних сільськогосподарських підприємств, які виготовляють коров’яче молоко, мають незначні виробничі потужності й випускають не більше 100 т молока за рік кожне [17]. На підставі регіональних порівнянь простежуємо, що у 2017 р. найбільше молока за усіма категоріями господарств виготовили у Вінницькій, Полтавській та Хмельницькій областях (851,3 тис. т., 792,4 тис. т, 597,6 тис. т відповідно), а найменше – у Запорізькій, Донецькій та Луганській областях (260,7 тис. т, 190,2 тис. т, 124,8 тис. т відповідно) (рис. 1). Найбільшу питому вагу у структурі виробництва молока займають сільськогосподарські підприємства у Черкаській (59 %), Полтавській (54 %) та Київській (51 %) областях. Виробництво молока у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях майже повністю забезпечують господарства населення.

Важливо зауважити, що молоко коров’яче сире, виготовлене сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення, залежно від якісних фізико-хімічних і мікробіологічних показників, поділяється на декілька гатунків (сортів): екстра, вищий гатунок, перший гатунок, другий гатунок, негатункове (табл. 2). Молоко коров’яче незбиране є стандартизованим товаром із набором показників, які його характеризують. Молокопереробні підприємства закупляють молоко за ДСТУ 3662-97 “Молоко коров’яче незбиране. Вимоги при закупівлі” [18]. Молоко для промислової переробки закупляють, здебільшого, у сільськогосподарських підприємств (67,7 %). Воно є, переважно, вищого та першого гатунку. Частка молока найвищої якості (екстра) становить близько 10%.

Таблиця 1

Показники розрахункового балансу молока та молочних продуктів в Україні за 2007–2017 рр.

№ з/п	Стаття	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Загальне виробництво (тис. т)	12262,1	11761,3	11609,6	11248,5	11086	11377,6	11488,2	11132,8	10615,1	10381,5	10328,6
2	- виробництво в с.-г. підприємствах (тис. т)	2178	2089,9	2236	2216,6	2245,9	2535,3	2582,5	2647,5	2669,1	2705,6	2763,7
3	- виробництво в господарствах населення (тис. т)	10084,1	9671,4	9373,6	9031,9	8840,1	8842,3	8905,7	8485,3	7946	7675,9	7564,9
4	Імпорт (тис. т)	192,19	228,72	515,75	295,97	272,9	424,9	549,27	353,79	76,64	103,86	132,02
5	Експорт (тис. т)	1041,15	1226,88	892,87	908	904,52	762,66	709,56	623,33	664,11	467,45	852,58
6	Фонд споживання (тис. т)	10268,18	9752,71	10212,22	9551,4	9336,83	10163,91	10314,19	9898,69	9182,46	9210,46	8753,18
7	- споживання молока, виробленого у власному господарстві (тис. т)	3983,58	3732,88	4144,14	3878,59	3670,86	3781,95	3722,62	3472	3565,49	3415,1	3359,12
8	- споживання промислово переробленого молока (тис.т)	5259,14	4621,53	4369,87	4120,27	3904,46	4438,65	4442,69	4316,58	3705,85	3829,82	3588,17
9	- споживання молока, придбаного у господарств населення (тис. т)	1025,47	1398,3	1698,21	1552,54	1761,52	1943,31	2148,88	2110,11	1911,12	1965,54	1805,88
10	Інші витрати (тис. т)	1203,39	1126,39	1079,94	1007,11	1003,05	1034,74	1055,66	900,9	887,48	822,16	809,11
11	Зміна запасів (тис. т)	-58,43	-115,96	-59,67	77,97	114,5	-158,81	-41,94	63,67	-42,31	-14,72	45,75
12	Поголів'я корів, всього (тис. гол.)	3095,9	2856,3	2736,5	2631,2	2582,2	2554,3	2508,8	2262,7	2166,6	2108,9	2063,9
13	- поголів'я корів в с.-г. підприємствах (тис. гол.)	678,6	624,3	604,6	589,1	583,7	575,2	565,4	529,2	505,1	484,6	466,8
14	- поголів'я корів в господарствах населення (тис. гол.)	2417,3	2232	2131,9	2042,1	1998,5	1979,1	1943,4	1733,5	1661,5	1624,3	1597,1

Джерело: побудовано автором за [15,16].

Особливість виготовлення молока господарствами населення – його низька якість. Адже здебільшого, це молоко другого гатунку або й нижче [19].

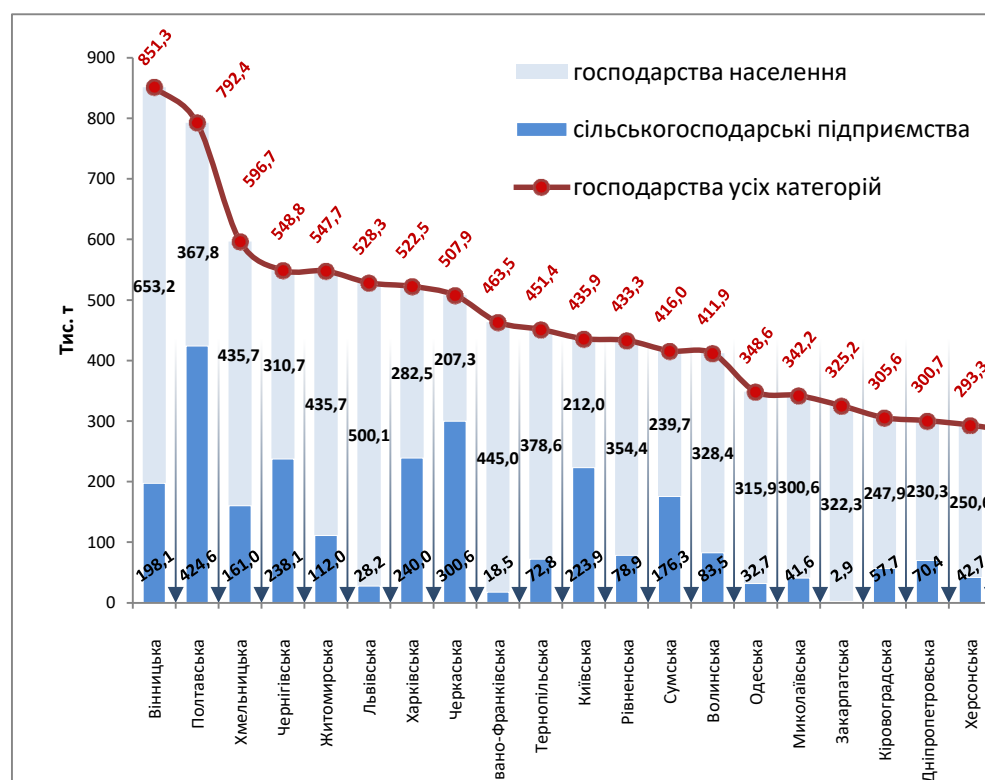
Фахівці асоціації виробників молока [22] для регіональних порівнянь склали карту якісного молока у 2017 р., на підставі якої можна стверджувати, що виробництво сирого молока екстра гатунку, в основному, сконцентроване на сільськогосподарських підприємствах Черкаської, Київської та Чернігівської областей (рис. 2). А найбільший його обсяг переробляють підприємства Тернопільської та Полтавської областей (рис. 3).

Таблиця 2

Перелік вимог до фізико-хімічних та мікробіологічних показників молока в Україні та країнах – членах ЄС

№ з/п	Показник	Країни- члени ЄС (регламент № 853)	Україна (чинний ДСТУ 3662-97)			
			Екстра	Вищий гатунок	Перший гатунок	Другий гатунок
A	B	1	2	3	4	5
1	Загальне бактеріологічне обсіменіння, тис/см ³	≤100	≤100	≤300	≤500	≤3000
2	Кількість соматичних клітин, тис/см ³	≤400	≤400	≤400	≤600	≤800
3	Кислотність, о Т	-	16-17	16-17	≤19	≤20
4	Ступінь чистоти за еталоном	-	I	I	I	II
5	Масова частка сухих речовин	-	≤12,2	≤11,8	≤11,5	≤10,6
6	Вміст жиру та білку, базис	3,8-4,0 % 3,2-3,4 %	3,4 5 3,0 %			
7	Температура замерзання, оС	-0,515	Не контролюється			
8	Густина, кг/м ³ , не менше	-	1027,0			

Джерело: побудовано автором за [18, 21].

Проблема функціонування вітчизняного молочного сектору полягає у тому, що основний обсяг виробництва сирого молока в Україні забезпечують господарства населення і його якісні характеристики є значно нижчими від молока, виробленого сільськогосподарськими підприємствами [23].

Відповідно до виконання пунктів Умови про асоціацію з ЄС [24], в Україні змінюють вимоги до чинного ДСТУ 3662:97 “Молоко коров’яче незбиране. Вимоги при закупівлі” [18] (ДСТУ 3662:97).

У новому ДСТУ 3662:2015 “Молоко-сировина коров’яче. Технічні умови” [25] (ДСТУ 3662:2015) зменшили кількість гатунків молока: екстра, вищий, перший гатунки (табл. 3).

Таблиця 3

Нові вимоги до фізико-хімічних та мікробіологічних показників молока в Україні, згідно ДСТУ 3662:2015

Показник	Україна (ДСТУ 3662-2015)
Кількість соматичних клітин, тис/см ³	≤600, КМАФАМ ≤500 тис. КУО/см
Температура замерзання, о С	-0,520 для всіх гатунків
Охолодження молока	До 6 о С. Температуру не встановлюють за умови перероблення молока не пізніше ніж за 2 год після доїння. Строк зберігання з моменту доїння з урахуванням часу на транспортування: за температури не вище ніж 4 о С – 24 год, за температури не вище ніж 6 о С – 18 год,

Джерело: побудовано автором за [25].

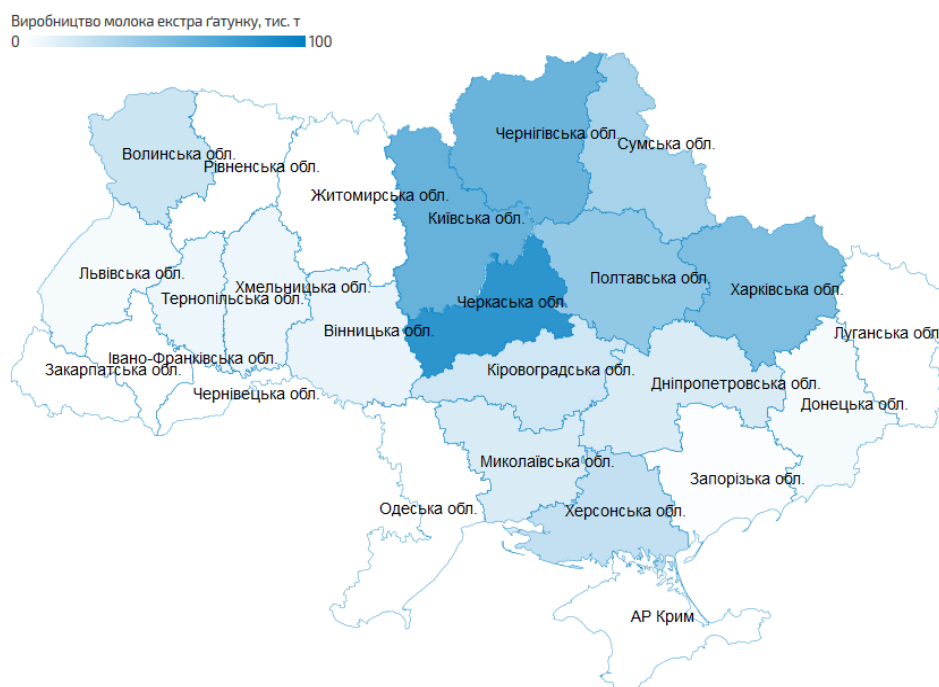

Рис. 2. Візуалізація обсягів виробництва сирого молока екстра гатунку за регіонами України у 2017 р., тис. т.

Джерело: побудовано автором за [22].

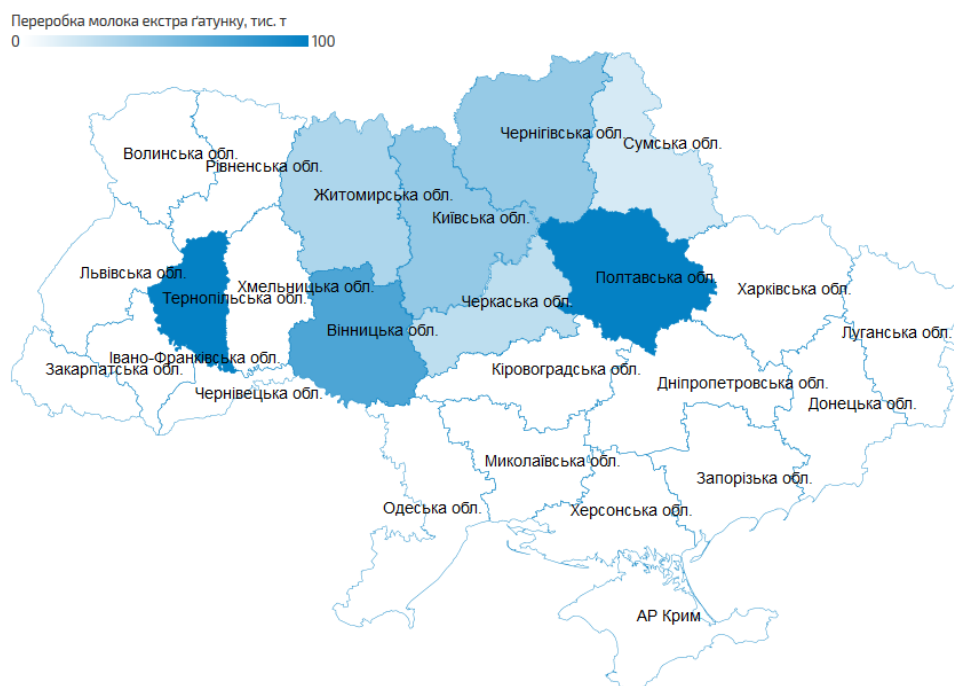

Рис. 3. Відображення обсягів переробки сирого молока екстра гатунку за регіонами України у 2017 р., тис. т

Джерело: побудовано автором за [22].

Згідно з новим стандартом, молоко від господарств населення, яке за якістю відповідає другому гатунку та негатурковому, переробні підприємства не зможуть закуповувати. Згаданий стандарт мав почати діяти з 1 липня 2018 р., проте український ринок молока та молокопродуктів, особливо переробні підприємства, поки не готові до таких радикальних змін. Є ризик спричинити значну нестачу сировини для промислової переробки молока та втрати каналів збуту молока господарствами населення, це підтверджують фахівці Національної асоціації молочників України [26]. Тому 17 травня 2018 р. на засіданні Технічного комітету стандартизації 140 “Молоко, м’ясо та продукти їх переробки” ухвалили рішення про нормативне врегулювання виробництва і переробки сирого молока та погоджено остаточну редакцію проекту ДСТУ 3662:2015, у якому передбачили:

- загалом ДСТУ 3662:2015 набуває чинності з 01 липня 2018 р.;
- чинність ДСТУ 3662-97 скасували, за винятком окремих критеріїв щодо молока другого гатунку (пункти 3.4, 3.9), чинність яких продовжена до 01 січня 2020 р.;
- у період з 01 липня 2018 р. до 01 січня 2020 р. чинними будуть обидва стандарти: ДСТУ 3662:2015 і пункти 3.4, 3.9 ДСТУ 3662-97 [25].

Важливою для розвитку ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів в Україні є цінова ситуація. Результати її аналізу на сировинному ринку молока демонструють загальну тенденцію зростання цін на молоко усіх видів. Ціна на сире молоко від господарств населення є набагато нижчою ніж від сільськогосподарських підприємств [27]. Ціноутворення на ринку молока залежить

від сезону: узимку рівень цін завжди вищий ніж улітку, – це специфіка сільськогосподарського вирощування великої рогатої худоби (ВРХ) та зміни середньомісячних надойв молока у різні пори року.

Молоко є традиційним продуктом харчування у раціоні жителів України. Споживання молока та молочних продуктів на одну особу в рік становить понад 200 кг [15, с. 12], що є значно більше за обсягом, порівняно з іншими продуктами харчування [17]. Щороку витрати домогосподарств в Україні на молоко, сир і яйця в середньому становлять 11–12% від усіх грошових витрат на харчування [28]. Це підтверджує те, що попит на ринку молока та молочних продуктів є одним із визначальних чинників його розвитку.

За даними Держстату в Україні споживається 85% усього виробленого молока [15]. Найбільшою у структурі споживання є частка промислового переробленого молока – 41%. У 2018 р. переробні підприємства закупили молоко-сировини екстра гатунку – 21,6% проти 16,4% у 2017 р., вищого гатунку – 38,1% проти 36,7%. Таку тенденцію простежуємо й у першому кварталі 2019 року, коли переробні підприємства закупили молоко-сировини екстра гатунку – 26,2% проти 22,3 % у 2018 р., вищого гатунку – 39,1% проти 40,5%.

Упродовж досліджуваних останніх років відбулося поступове зменшення споживання промислово переробленого молока та молока, виробленого у власному господарстві, а збільшилося споживання молока, придбаного у господарств населення. Домогосподарства, які утримують ВРХ та виготовляють молоко почали активніше реалізовувати свою продукцію на ринках, адже попит на неї зростає.

За прогнозами науковців Інституту аграрної економіки, “у 2019 р. виробництво молока в Україні вперше за роки незалежності опуститься нижче 10 млн тонн” [29]. Вони стверджують, що цього року обсяги виробництва молока можуть зменшитися порівняно з 2018 р. на 3, 5% – до 9,71 млн т. Причому на підприємствах виробництво молокопродуктів зменшиться із 2,76 млн т. до 2,72 млн т. (-1,3 %). У господарствах населення виробництво молока зменшиться із 7,31 млн т. до 6,99 млн т. (-4,4 %). Також прогнозують зменшення поголів'я корів до 1,84 млн голів (-4,1 %). Зокрема, на підприємствах – до 440 тис. голів (-5,9%), а в господарствах населення – до 1,4 млн голів (-3,6 %). Найкритичніша ситуація з поголів'ям корів у сільськогосподарських підприємствах. Адже у 2018 р., вперше за часів незалежності України, вони продемонстрували зростання на 1,2 %. Натомість цього року вирізали майже 30 тис. корів [29].

“Останні 50 років у світі простежується збільшення виробництва молока, а також нарощення поголів'я. Практично всі країни, які нарощують виробництво молока мають державну підтримку галузі”, – зазначив Чагаровський В., голова Ради директорів Союзу молочних підприємств України, під час конференції “Молочний Бізнес-2019” [30].

До 1 січня 2017 р. інструментом державного сприяння розвитку такого ринку було повернення податку на додану вартість (ПДВ) від продажу молочної продукції [31], проте пільгову систему оподаткування відмінили. Натомість 3 січня 2018 р. у Верховній Раді зареєстрували законопроект №7420-2 “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зниження ставки податку на додану вартість для деяких видів сільськогосподарської продукції” [32], де пропонували знизити ставку ПДВ до 10% для переробників молока. Як зауважує представник Асоціації виробників молока Лавренюк Г., попередній парламент схвалив, проте не ухвалив, згаданий законопроект, “яким пропонується зниження ПДВ для молочки до 7%” [33].

Вона зазначила, що асоціація сприятиме винесенню законопроекту на розгляд новообраної Верховної Ради. Адже ставка ПДВ на молочні продукти в Україні найвища серед країн Європи – 20%, у Німеччині – 7%, у Франції – 5,5%, у Польщі – 5%.

Такі зміни посприяли би стримуванню зростання цін на сільськогосподарську продукцію та створенню передумов для кращого розвитку ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів в Україні.

Інші зміни на законодавчому рівні є незначними. За період 2014–2018 рр. відхилили 5 законопроектів, 7 очікують ухвалення, 1 законопроект пройшов перше читання і 3 законопроекти підписані президентом [17, с. 393–394]. Законопроекти, які очікують ухвалення, спрямовані на посилення адміністративної відповідальності за порушення порядку формування цін, зловживання монополієм становищем на ринку; створення належних законодавчих умов для ефективної роботи Держспоживслужби.

Український аграрний комплекс формує 12 % вітчизняного ВВП і забезпечує близько 40 % усіх валютних надходжень [34]. Тому серед головних урядових пріоритетів у бюджеті-2019 виокремили законодавчі вимоги щодо фінансування агропромислової сфери на рівні не менше 1 % від загального випуску продукції в аграрному секторі. В бюджеті на 2019 р. були збережені раніше започатковані програми підтримки сільськогосподарської сфери. Зокрема 881,8 млрд грн планували скерувати для здешевлення процесу придбання вітчизняної техніки. Програма, яка діє вже два роки довела свою ефективність – за перше півріччя 2018 р. обсяг придбання техніки збільшився на 37 % [34]. Проте зі запланованої фінансової підтримки сільгоспвиробників, станом на 30 жовтня 2019 р., освоїли лише 145,4 млн грн (56,1% від 881,8 млн грн) [35]. Серед найбільших отримувачів компенсації від держави є сільгоспвиробники Вінницької області – 29,1 млн грн, Одеської області – 20,2 млн грн, Сумської області – 18,6 млн грн, Кіровоградської області – 18,2 млн грн і Миколаївської області – 17,6 млн грн [36].

Бюджет-2019 передбачав виділити 1044,5 млн грн. для розвитку фермерських господарств. Для фермерів планували зберегти низку програм із державної підтримки: додаткову знижку на купівлю вітчизняної сільськогосподарської техніки, знижку на насіння вітчизняної селекції, надання дорадчих послуг, здешевлення кредитів та надання безвідсоткових кредитів. Станом на 30 жовтня 2019 р., для фінансової підтримки розвитку фермерських господарств освоїли лише 71 млн грн із 800 млн грн (19%), а щодо надання кредитів фермерським господарствам – витратили 60 млн грн з 200 млн грн (45,1%) [35].

На розвиток тваринництва у Бюджеті-2019 запланували 3,5 млрд грн, станом на 30 жовтня 2019 р. освоєно лише 718,2 млн грн (34,5%) [35]. Перші результати у такій сфері сільського господарства будуть отримані приблизно через три роки, тому програми державної підтримки в такому сегменті є пролонгованими мінімум на три роки [34]. Позитивним є те, що звернули урядовці увагу на якість продукції тваринництва. Окрему програму передбачили для надання знижки за закуплене племінне поголів'я, біоматеріал тощо. 23 серпня 2019 р. в уряді затвердили розподіл коштів у сумі 57 506,44 грн для надання часткового відшкодування таких витрат 77 суб'єктам господарювання, які є юридичними особами [37]. В сегменті будівництва тваринницьких комплексів запланували компенсацію до чверті всіх витрат інвесторів. У 2018 році завдяки такому партнерству в Україні з'явилося 25 нових тваринницьких ферм [34].

Разом із тим, для невеликих господарств підвищити якість молока можна через кооперацію, адже молочні кооперативи також потрапляють під програму державної підтримки через компенсацію вартості закупленого обладнання та техніки” [38].

Значна роль держави полягає й у контролі за діловими партнерами (операторами) на ринку, гігієною молока й молокопродуктів під час їх первинного виробництва, переробки та введенні в обіг. Наближення до європейських стандартів вимагає підвищення показників якості вітчизняної молочної сировини та молочної продукції відповідно до нового ДСТУ 3662:2015 [25]. Заплановано, що протягом п’ятирічного періоду від 2018 р. до 2021 р. має відбутися поступовий перехід до підвищення вимог за бактеріальним забрудненням, вмістом соматичних клітин та впровадження державного контролю сирого молока за господарствами, де утримують тварин.

Більшість програм, які діють у 2019 році, збережені й на 2020 рік. Проте, зауважимо, що зі запланованих на 2019 рік коштів на програми підтримки сільськогосподарських виробників, використали лише третину. Адже станом на 30 жовтня 2019 р. зі запланованих 5,9 млрд грн витрачено 1,5 млрд грн (36,6%) [35]. З огляду на зазначене, державна підтримка задекларована за важливими напрямками, впроваджується надто повільними темпами й не у достатньому обсязі. Натомість, як стверджує Чагаровський В., “молочна галузь Європейського союзу має державну підтримку. На її модернізацію та розвиток виділяють величезні кошти. Зокрема, Польща в 2003–2018 роках отримала – 29 млрд. євро, Німеччина – 64 млрд. євро” [39].

Слушно зауважує Васильченко О., що будь-які відносини між виробником сировини і переробником залежать від держави. “Всі 17 років ми займаємось просто реконструкцією. За цей час ніхто не будував нічого із нуля, бо немає підтримки... Щоб молоко коштувало дешевше, то треба думати як його виробити дешевше... Держпідтримка більше зосереджена на того, хто тримає 1–2 корови... Нам потрібна дешева, якісна сировина. А це зможуть тільки ферми з кількістю 500 і більше корів, також потрібні інвестиції від держави... Якщо на сьогодні Міністерство не допоможе виробнику молока-сировини, то ми скоро загубимо не тільки тих людей, які тримають по 1–2 корови, ми загубимо і середнього виробника. Це ті підприємства, які утримують 200–1000 більше корів” [40].

Таким чином, підписані законопроекти та закладені у державний бюджет кошти для розвитку сільського господарства, особливо тваринництва, сприятимуть розвитку ділового партнерства підприємств лише при своєчасному й повному освоєнні запланованих коштів, впровадженні нових програм державної підтримки українського аграрного сектору, що забезпечить нарощування потужностей для виробництва і переробки молока та молокопродуктів операторами ринку.

Врешті решт, можна зробити висновки, що лише за умови спільних зусиль держави, виробників та переробників молока, як повноцінних ділових партнерів, український ринок молока й молокопродуктів у перспективі може стати підґрунтям для розвитку прибуткового бізнесу як всередині країни, так і з виходом на європейські чи інші ринки. Для цього першочергово треба здолати проблеми дефіциту сировини та недостатнього державного контролю у сфері дотримання вимог до якості й безпечності продукції. Домінуюче виробництво молока у домогосподарствах зумовлює сезонні коливання обсягів його виробництва. А це ускладнює прогнозування обсягів виробництва, що є причиною дефіциту сировини для молокопереробних підприємств. Простежуємо ускладнений підхід до

можливостей стимулювання розвитку такого ринку та державного контролю за якістю молока. Адже інтеграція до Європейського Союзу та Світової організації торгівлі вимагає дотримання у діловому партнерстві підприємств відповідних міжнародних стандартів.

Перспективами подальших досліджень є розвиток методологічних підходів до оцінки перспективності ділового партнерства підприємств на ринку молока і молокопродуктів.

1. Аналіз молочної галузі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/analiz-molocnoi-galuzi-ukraini>.
2. Степанчук С. О. Стан та перспективи розвитку молочного ринку України / С. О. Степанчук, Ю. Ю. Єфісько // Економіка та держава. – 2018. – № 5. – С. 99–102.
3. Керанчук Т. Л. Молочна галузь України: перспективи і проблеми розвитку / Т. Л. Керанчук // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – № 3(08). – С. 133–136.
4. Кернасюк Ю. В. Молочний сектор: реалії і перспективи / Ю. В. Кернасюк // Агробізнес сьогодні. – 2015. – № 6. – С. 10–12.
5. Тивончук С. В. Розвиток ринку виробництва молока в Україні в контексті євроінтеграційних процесів / С. В. Тивончук, Я. О. Тивончук, Т. П. Павлоцька // Економіка АПК. – 2017. – № 4. – С. 25–31.
6. Тюха І. В. Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молочних продуктів / І. В. Тюха, О. Д. Стеценко // Ефективна економіка. – 2017. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5427>.
7. Федулова І. Ринок молочної продукції України: можливості та загрози / І. Федулова // Товари і ринок. – 2018. – № 1(25). – С. 15–28.
8. Васильчак С. В. Особливості функціонування ринку молока та молочної продукції / С. В. Васильчак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 15.4. – С. 357–362.
9. Зубченко В. В. Якість молока як основний чинник забезпечення конкурентоспроможності продукції / В. В. Зубченко // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 4. – С. 79–81.
10. Белінська Н. Економічна ефективність діяльності молокопереробних трансформацій в Україні : монографія / Н. Белінська, О. Лесько. Вінниця : ВНТУ, 2012. – 280 с.
11. Джеджула В. В. Напрями підвищення ефективності діяльності підприємств молочної галузі / В. В. Джеджула, І. Ю. Єпіфанов, М. Ю. Дзюбка // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 11. – С. 12–14.
12. Мостенська Т. Л. Вплив ціни на конкурентоспроможність продукції на ринку молока / Т. Л. Мостенська, М. П. Сичевський // Наук. пр. Нац. ун-ту харчових технологій. 2013. № 52. С. 165–175.
13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 05.04.2015 р. № 1870-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1870-15>.
15. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2017 : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 59 с.
16. Баланс попиту та пропозиції молока. Проект “Суспільно-політичний діалог в молочному секторі України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://milkbalance.org.ua/index.php?PGID=1&CMD=SET_LANG &LANG=2.

17. Струк Н. С. Теоретико-методологічні засади й організація облікової системи ділового партнерства підприємств : монографія / Н. С. Струк. – Дрогобич : “Посвіт”, 2018. – 492 с.
18. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі : Державний стандарт України ДСТУ 3662: 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dnaop.com/html/34011/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_3662-97.
19. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 9 місяців 2017 року : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 28 с.
20. Тваринництво України 2017: статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 167 с.
21. Регламент Європейського парламенту (від 29 квітня 2005 року) № 852/2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssets/files/documents/norm-doc/EC/reg-852-2004.pdf>.
22. Карта якісного молока MilkUA.Info. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/ukraine-map>.
23. Струк Н. С. Структурування вхідної інформаційної домінанти облікової системи ділового партнерства підприємств на ринку молока та молокопродуктів України / Н. С. Струк // Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności. Lwów-Olsztyn: Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, 2018. Т. 4. S. 28–53.
24. Угода про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 1678-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1530729064181541.
25. Молоко – сировина коров'яче. Технічні умови : Державний стандарт України ДСТУ 3662:2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iprkyiv.com/index.php/87-poyasnyvalna-zapyska-do-proektu-pershoi-redaktsii-dstu-36622015-moloko-syrovyna>.
26. Про рішення ТК 140 щодо використання молока 2-го гатунку на виробництво молочної продукції [Електронний ресурс] / Новини УКРМОЛПРОМ. – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/novini/novini/480-pro-rishennya-tk-140>.
27. Вісник молочників. – 27 грудня 2017. – Вип. 12(72). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika>.
28. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Ч1. : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2017. 380 с.
29. Козак О. Цього року виробництво молока вперше за роки незалежності буде менше 10 млн тонн. [Електронний ресурс] / О. Козак. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/cogo-roku-virobnictvo-moloka-vperse-za-roki-nezaleznosti-bude-mense-10-mln-tonn>.
30. Чагаровський В. Молочна галузь України стрімко котиться вниз, але є час зупинитись [Електронний ресурс] / В. Чагаровський. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/molocna-galuz-ukraini-strimko-kotitsa-vniz-ale-e-cas-zupinitis-cagarovskij>.
31. Порівняння молочного сектора України та Нідерландів. Український клуб аграрного бізнесу, 2017. – 74 с.
32. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зниження ставки податку на додану вартість для деяких видів сільськогосподарської продукції від 03.01.2018 р. № 7420-2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63300.
33. Аграрії закликають новий уряд знизити ставку ПДВ на молочну продукцію до 7% з 20% [Електронний ресурс] / УНІАН. – Режим доступу: <https://press.unian.ua/press/10665411-agrariji-zaklikayut-noviy-uryad-zniziti-stavku-pdv-na-molochnu-produkciju-do-7-z-20-video.html>.

34. АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://budget2019.info/priority/4>.
35. Бюджет 2020 передбачає фінансування аграріїв за сімома напрямками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/budzet-2020-pereadbacaе-finansuvanna-agrariiv-za-simoma-naprhamami>.
36. Мінекономрозвитку розширило перелік української сільгосптехніки, вартість якої компенсується з державного бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomrozvitku-rozshirilo-perelik-ukrayinskoysilgosptehniki-vartist-yakoyi-kompensuyetsya-z-derzhavnogo-byudzhetu>.
37. Держпідтримка-2019: Суб'єктам господарювання сплачено 57,5 млн грн дотацій за закуплених племінних тварин та генетичні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhpidtrimka-2019-subyektam-gospodaryuvannya-splacheno-575-mln-grn-dotacij-za-zakuplenih-pleminnih-tvarin-ta-genetichni-materiali>
38. Для підвищення якості молока буде надаватися значна державна підтримка. Новини. Аграрне інформаційне агентство Agravery. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/dla-pidvisenna-akosti-moloka>.
39. Чагаровський В. У 2019 році зростання імпорту молочної продукції становить більше ніж 50%. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/u-2019-roci-zrostanna-importu-molocnoi-produkcii-stanovit-bilse-niz-50>.
40. Васильченко О. Держава стримує розвиток молочної галузі України – СТОВ “АФ Маяк” [Електронний ресурс] / О. Васильченко. – Режим доступу: <http://milkua.info/uk/post/derzava-strimue-rozvitok-molocnoi-galuzi-ukraini-stov-af-maak>.
41. Дзюрах Ю. М. Результативність державного регулювання інвестицій у сільському господарстві / Ю. М. Дзюрах // Держава та регіони. Серія “Державне управління”. – 2019. – № 1 (65). – С. 42-46.

References

1. Analiz molochnoi haluzi Ukrainy [Analysis of the dairy industry in Ukraine]. (n.d.). *milkua.info*. Retrieved from : <http://milkua.info/uk/post/analiz-molocnoi-galuzi-ukraini> [in Ukrainian].
2. Stepanchuk, S. O., & Yefisko, Yu. Yu. (2018). Stan ta perspektyvy rozvytku molochnoho rynku Ukrainy [State and prospects of development of the dairy market of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, 5, 99-102 [in Ukrainian].
3. Keranchuk, T. L. (2017). Molochna haluz Ukrainy: perspektyvy i problemy rozvytku [The dairy industry of Ukraine: prospects and problems of development]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: economy, business and management*, 3(08), 133-136 [in Ukrainian].
4. Kernasiuk, Yu. V. (2015). Molochnyj sektor: realii i perspektyvy [The dairy sector: realities and prospects]. *Ahrobiznes sohodni – Agribusiness today*, 6, 10-12 [in Ukrainian].
5. Tyvonchuk, S. V., Tyvonchuk, Ya. O., & Pavlotska, T. P. (2017). Rozvytok rynku vyrobnytstva moloka v Ukraini v konteksti ievrointehratsijnykh protsesiv. [Development of the milk production market in Ukraine in the context of European integration processes]. *Ekonomika APK – Economics of AIC*, 4, 25-31 [in Ukrainian].
6. Tiukha, I. V., & Stetsenko, O. D. (2017). Stan ta tendentsii rozvytku vitchyznianoho rynku moloka ta molochnykh produktiv. [The state and tendencies of development of the domestic market of milk and dairy products]. *Efektivna ekonomika – Effective Economics*, 3. www.m.nayka.com.ua. Retrieved from <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=ua&z=5427> [in Ukrainian].
7. Fedulov, I. (2018). Rynok molochnoi produktsii Ukrainy: mozhlyvosti ta zahrozy. [Dairy market of Ukraine: opportunities and threats]. *Tovary i rynek – Goods and the market*, 1(25), 15-28 [in Ukrainian].

8. Vasylychak, S.V. (2013). Osoblyvosti funktsionuvannia rynku moloka ta molochnoi produktsii [Features of functioning of the market of milk and dairy products]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 15.4, 357-362 [in Ukrainian].
9. Zubchenko, V.V. (2011). Yakist moloka iak osnovnyj chynnyk zabezpechennia konkurentospromozhnosti produktsii. [Milk quality is a major factor in ensuring product competitiveness]. *Visnyk ahrarnoi nauky – Bulletin of agrarian science*, 4, 79-81 [in Ukrainian].
10. Belinska, N., & Lesk, O. (2012). *Ekonomichna efektyvnist diialnosti molokopererobnykh transformatsij v Ukraini [Economic efficiency of milk processing transformations activity in Ukraine monohrafiia]*. Vinnytsia : VNTU [in Ukrainian].
11. Dzhedzhula, V. V., Yepifanova, I. Yu., & Dziubko, M. Yu. (2018). Napriamy pidvyschennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv molochnoi haluzi [Directions to increase the efficiency of the dairy industry]. *Investysii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 11, 12-14 [in Ukrainian].
12. Mostenska, T. L., & Sychevskij M. P. (2013). Vplyv tsyny na konkurentospromozhnist produktsii na rynku moloka [The influence of the price on the competitiveness of products in the milk market]. *Nat. Universities of Food Technologies – Nauk. Nat. Universities of Food Technologies*, 52, 165-175 [in Ukrainian].
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). [State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
14. Pro moloko ta molochni produkty : Zakon Ukrainy [On Milk and Dairy Products: Law of Ukraine] (2015, April 05, № 1870-15). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1870-15> [in Ukrainian].
15. *Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy 2017: statystychnyj zbirnyk [Balances and Consumption of Basic Foodstuffs of the Population of Ukraine 2017: Statistical Compilation]* (2018). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
16. Balans popytu ta propozytsii moloka. Proekt “Suspil'no-politychnyj dialoh v molochnomu sektori Ukrainy” [Balance of supply and demand of milk. Project “Social and Political Dialogue in the Dairy Sector of Ukraine”] (n.d.). milkbalance.org.ua. Retrieved from http://milkbalance.org.ua/index.php?PGID=1&CMD=SET_LANG &LANG=2 [in Ukrainian].
17. Struk, N. S. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady j orhanizatsiia oblikovoi systemy dilovoho partnerstva pidpriemstv [Theoretical and methodological principles and organization of accounting system at business partnership of enterprises]*. Drohobych : “Posvit” [in Ukrainian].
18. Moloko korov'iache nezbyrane. Vymohy pry zakupivli : Derzhavnyj standart Ukrainy DSTU 3662: 1997. [Cow's whole milk. Purchase Requirements: State Standard of Ukraine DSTU 3662: 1997]. (n.d.). dnaop.com. Retrieved from https://dnaop.com/html/34011/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_3662-97 [in Ukrainian].
19. *Nadkhodzhennia produktsii tvarynnyctva na pererobni pidpriemstva za 9 misiatsiv 2017 roku : statystychnyj zbirnyk (2018). [Livestock products receipts for processing enterprises for 9 months of 2017: statistical compilation]*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
20. *Tvarynnyctvo Ukrainy 2017 : statystychnyj zbirnyk [Livestock of Ukraine 2017: statistical compilation]* (2018). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
21. Rehlament Yevropejskoho parlamentu (vid 29 kvitnia 2005 roku) № 852/2004. [Regulation (EC) No 852/2004 of the European Parliament (29 April 2005)]. (n.d.). [ssets. etrieved from http://ssets/files/documents/norm-doc/EC/reg-852-2004.pdf](http://ssets/files/documents/norm-doc/EC/reg-852-2004.pdf) [in Ukrainian].
22. Karta iakisnoho moloka. [Map of quality milk] (2019). *MilkUA.Info*. Retrieved from : <http://milkua.info/uk/ukraine-map> [in Ukrainian].
23. Struk, N. S. (2018). Strukturuvannia vkhidnoi informatsijnoi dominanty oblikovoi systemy dilovoho partnerstva pidpriemstv na rynku moloka ta molokoproduktiv Ukrainy.

- [Structuring of the input information dominant of the accounting system at business partnerships of enterprises in the market of milk and milk products in Ukraine]. *Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności. Lwów-Olsztyn: Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki – The European continent in the face of contemporary challenges. Lviv-Olsztyn: Lviv National University Ivan Franko*, 4, 28-53 [in Ukrainian].
24. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu z odniiei storony, ta Yevropejs'kym Soiuзом, Yevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy–chlenamy, z inshoi storony. [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. (n.d.). № 1678-VII. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1530729064181541 [in Ukrainian].
 25. Moloko – syrovyna koroviache. Tekhnichni umovy : Derzhavnyj standart Ukrainy DSTU 3662:2015. [Raw cow's milk. Specifications: State standard of Ukraine DSTU 3662: 2015]. (n.d.). *iprkyiv.com*. Retrieved from <http://iprkyiv.com/index.php/87-poyasnyvalna-zapyska-do-proektu-pershoi-redaktsii-dstu-36622015-moloko-syrovyna> [in Ukrainian].
 26. Pro rishennia TK 140 schodo vykorystannia moloka 2-ho gatunku na vyrobnytstvo molochnoi produktsii. Novyny UKRMOLPROM. [On the decision of TC 140 concerning the use of 2nd grade milk for the production of dairy products. News UKRMOLPROM]. (n.d.). *www.ukrmolprom.kiev.ua*. Retrieved from <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/novini/novini/480-pro-rishennya-tk-140> [in Ukrainian].
 27. Visnyk molochnykiv – Bulletin of the milkmen (2017, December 27, Is.12(72)). *www.ukrmolprom.kiev.ua*. Retrieved from <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/-shchomisyachna-analitika> [in Ukrainian].
 28. *Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2016 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). (2017) [Costs and resources of households in Ukraine in 2016 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine)]. Part 1. : Statistical compilation.* Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
 29. Kozak, O. Ts'oho roku vyrobnytstvo moloka vpershe za roky nezalezhnosti bude menshe 10 mln tonn. (2019). [This year, milk production will be less than 10 million tonnes for the first time since independence]. *milkua.info*. Retrieved from <http://milkua.info/uk/post/cogoroku-virobnictvo-moloka-vperse-za-roki-nezalezhnosti-bude-mense-10-mln-tonn> [in Ukrainian].
 30. Chaharovskij, V. (2019). Molochna haluz Ukrainy strimko kotyt'sia vnyz, ale ie chas zupynytys.[The dairy industry of Ukraine is rapidly rolling down, but it is time to stop]. *milkua.info*. Retrieved from : <http://milkua.info/uk/post/molocna-galuz-ukraini-strimko-kotitsa-vniz-ale-e-cas-zupinitis-cagarovskij> [in Ukrainian].
 31. Porivniannia molochnoho sektora Ukrainy ta Niderlandiv [Comparison of the dairy sector of Ukraine and the Netherlands]. (2017). *Ukrainskyj klub ahrarnoho biznesu – Ukrainian Agrarian Business Club* [in Ukrainian].
 32. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy schodo znyzhennia stavky podatku na dodanu vartist dlia deiakykh vydiv silskohospodarskoi produktsii vid 03.01.2018. №7420-2. (2018). [Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Reduction of the Value Added Tax Rate for Certain Agricultural Products as of 03.01.2018. №7420-2]. *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/-webproc4_1?pf3511=63300 [in Ukrainian].
 33. Ahrarii zaklykaiut novyj uriad znyzity stavku PDV na molochnu produktsiiu do 7% z 20%. (2019). [Agrarians call on the new government to reduce the VAT rate on dairy products to 7% from 20%]. UNIAN. *press.unian.ua*. Retrieved from <https://press.unian.ua/press/10665411-agrariji-zaklikayut-noviy-uryad-zniziti-stavku-pdv-na-molochnu-produkciyu-do-7-z-20-video.html> [in Ukrainian].
 34. APK [AIC] (2018). *budget2019.info*. Retrieved from <https://budget2019.info/priority/4> [in Ukrainian].

35. Biudzheth 2020 peredbachaie finansuvannia ahrariiv za simoma napriamamy [Budget 2020 provides for the financing of farmers in seven areas] (2019). *milkua.info*. Retrieved from <http://milkua.info/uk/post/budzet-2020-peredbachae-finansuvanna-agrariiv-za-simoma-napramami> [in Ukrainian].
36. Minekonomrozvytku rozshyrylo perelik ukrainskoi silhosptekhniky, vartist iakoi kompensuietsia z derzhavnoho biudzhetu [The Ministry of Economic Development has expanded the list of Ukrainian agricultural machinery, the cost of which is offset by the state budget] (2019). *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomrozvytku-rozshirilo-perelik-ukrayinskoyi-silgosptehniki-vartist-yakoyi-kompensuyetsya-z-derzhavnogo-byudzhetu> [in Ukrainian].
37. Derzhpidtrymka-2019: Subiektam hospodariuvannia splacheno 57,5 mln hrn dotatsij za zakuplenykh pleminykh tvaryn ta henetychni materialy. (2019). [State Support-2019: Business entities are paid UAH 57.5 million in subsidies for purchased breeding animals and genetic materials]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhpidtrimka-2019-subyektam-gospodaryuvannya-splacheno-575-mln-grn-dotacij-za-zakuplenih-pleminnih-tvarin-ta-genetichni-materiali> [in Ukrainian].
38. Dlia pidvyschennia iakosti moloka bude nadavatysia znachna derzhavna pidtrymka. Novyny. Ahrarne informatsijne ahentstvo Agravery. (2019). [Significant government support will be provided to improve milk quality. News. Agrarian news agency Agravery]. *agravery.com*. Retrieved from <http://agravery.com/uk/posts/show/dla-pidvisenna-akostimoloka> [in Ukrainian].
39. Chaharovskij, V. (2019). U 2019 rotsi zrostannia importu molochnoi produktsii stanovyit bilshе nizh 50%. [In 2019, the growth of dairy imports is more than 50%]. *milkua.info*. Retrieved from <http://milkua.info/uk/post/u-2019-roci-zrostanna-importu-molochnoi-produkcii-stanovit-bilse-niz-50> [in Ukrainian].
40. Vasylchenko, O. (2019). Derzhava strymuie rozvytok molochnoi haluzi Ukrainy – STOV “AF Maiak”. [The State is holding back the development of the dairy industry in Ukraine – STOV “AF Maiak”]. *milkua.info*. Retrieved from : <http://milkua.info/uk/post/derzavastrimue-rozvitok-molochnoi-galuzi-ukraini-stov-af-maak> [in Ukrainian].
41. Dzyurakh, Yu. M. (2019). Rezultatyvnist derzhavnoho rehulyuvannya investytsiy u silskomu hospodarstvi [Effectiveness of state regulation of investments in agriculture]. *Derzhava ta rehiony. Seriya “Derzhavne upravlinnya” – State and Regions. Public Administration Series*, 1 (65), 42-46 [in Ukrainian].

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF BUSINESS PARTNERSHIP ON THE UKRAINIAN MARKET OF MILK AND MILK PRODUCTS

N. Struk

*Ivan Franko National University of Lviv
79008, Lviv, Svoboda Avenue, 18
e-mail: nstruk@econom.lnu.edu.ua*

The research presents relevance and timeliness of the analysis concerning the development of business partnership on the market of milk and milk products of Ukraine. The process of milk production has historically been established in Ukraine and has a significant competitive advantage in a broad range of market or industry segments. The market of milk and milk products is a part of the agro-industrial sector, which is characterized by the lack of a development strategy and ambiguous actions in terms of the land market. In 2018, Ukraine ranks 18th position in the world concerning the volume of milk production. Meanwhile, according to the opinion of the World Bank experts, Ukraine

could become one of TOP-10 world producers of milk and milk products due to the available resources, potential and in case of the constant development. Despite this, in 2019, the Ukrainian market of milk and milk products shows a negative trend.

The article focuses on studying the development of business partnership in the market of milk and milk products of Ukraine, which enable to define the prospects of its improvement. The scientific significance of the research is presented by systematization of the scientific approaches to the development of business partnership in the market of milk and milk products, as well as the practical views of experts on the state support of agriculture, especially animal husbandry. Results of the study enable to point out that development of the business partnership could be realised in the case of timely and complete using of the state funds in the reporting year, as well as the implementation of new programs of the state support for the Ukrainian agriculture sector aimed at providing the production capacity of the market of milk and milk products. The practical value of the research is presented by comprehensive analysis of the development of business partnership in the market of milk and milk products considering the features of the development of agriculture, in particular animal husbandry, the process industries and the state of the consumer market.

The author points out that only in case of the joint efforts of the state, producers and processors, as full-fledged business partners, the Ukrainian market of milk and milk products can become a basis for profitable business development both on the domestic, European and other markets in the long run perspective. In the scope of this, it is necessary to overcome the problems related to the shortage of raw material and insufficient state control in the field of compliance with the quality and safety requirements of products. The milk production mostly by domestic households causes seasonal variations in its volume. This complicates the possibility to forecast the production volumes and, consequently, leads to the shortage of raw material of enterprises. It could be also observed a quite difficult approach to the possibilities of stimulating the development of such a market and state control over the quality of milk. Meanwhile, integration with the European Union and the World Trade Organization requires that companies should comply with relevant international standards.

Keywords: analysis, business partnership, development, milk, milk products, milk quality, market, trends.